

Ferdo Livadić (1799-1878)

Branko Krmpotić

Uz Ljudevita Gaja (1809—1872) značajno i za-
paženo mjesto u povijesti razvoja hrvatske glazbe
u razdoblju hrvatskog narodnoga preporoda zau-
zima i Ferdo Wiesner Livadić. On je prvi i
najveći ilirski skladatelj prošloga stoljeća do um-
jetničke afirmacije Vatroslava Lisinskog (1819—
1854) i u tom je vremenu doprinio svojim umjet-
ničkim napjevima najviše ushitnog oduševljenja,
žara i poleta, čime je htio osokoliti domaće glaz-
benike da skladaju u duhu hrvatske narodne po-
pijevke. Rodio se 30. svibnja 1799. godine u Celju,
gdje mu je otac bio sudski pristav. Zbog obitelj-
ske baštine preseli se Wiesner s obitelji u Samo-
bor, jer je očeva sestra po smrti ostavila njegovu
najstarijem sinu Ferdi malo dobro u Samoboru.
Dolaskom obitelji u Samobor, otac mu je imeno-
van mirovnim sucem. Prvu školsku obuku i glaz-
benu pouku stekao je Ferdo Livadić u Samoboru,
gimnaziju završio u Zagrebu, a filozofske i pravne
nauke u Zagrebu i Grazu. Svuda gdje je učio na-
stavljao je studijem glazbe i glasoviranja sudje-
lujući povremeno u javnim i privatnim koncerti-
ma. Po očevoj se smrti vratio iz inozemstva kući
u Samobor da preuzme upravu svog imanja. Go-
dine 1823. oženi se Katicom, kćerkom vlastelina
Franje Presingera, i ona je odigrala vrlo značajnu
ulogu u Ferdinu životu i njegovu početnom glaz-
benom stvaralaštvu.

Ferdo je Livadić odmah u Samoboru pristupio
hrvatskome narodnome pokretu dra Ljudevita Ga-
ja i njegovim pobornicima pa je tako kroatizirao
svoje njemačko prezime Wiesner u hrvatsko
Livadić. U početnoj je fazi hrvatskoga narodnoga
preporoda Livadić prvi skladatelj ilirskih bud-
nica, davorija, koračnica i koncertnih solo-pjesa-
ma. Tome Livadićevu glazbenom stvaralaštvu naj-
više je doprinjela njegova supruga Katica. Iako
nije bila Hrvatica, dolaskom u Samobor odmah
je zavoljela hrvatske pučke popijevke što ih je
slušala na njihovu samoborskom imanju s usta
seljačkih samoborskih mladića i djevojaka. Sama
je bila vješta glazbi, a vrlo je lijepo i pjevala, pa
je zato molila supruga Ferdu da joj ponajprije
pobilježi te pučke napjeve kako bi ih mogla sa-
ma svirati i pjevati. Isto tako ga je poticala da
i sam uglazbi koji takav napjev u duhu i tradiciji
hrvatske pučke pjesme i narodne melodike. Tako
ga je supruga Katica — prema stihovima njemač-
koga pjesnika F. Schillera:

*An's Vaterland, an's theure schliess dich an,
Das halte fest mit deinem ganzen Herzen,
Dàs sein dein Stolz, dess'Adels rühme dich!
Hier sind die starken Wurzeln deiner Kraft.*

ili u mome prijevodu:

*Uz dom, uza svoj prioni dom,
Drž' to čvrsto čitavim srcem svojim,
On ponos tvoj je, čijeg plemstva se gani!
Korijeni jaki su ovdje snage tvoje.*

— uspjela približiti njegovoj domovini i narodu,
njegovoj izvornoj pjesmi, ljepoti pučke popijevke
i tradicionalnome melosu hrvatskih narodnih na-
pjeva. Kako Franjo Kuhač (1834—1911) u svojoj
studiji o Ferdi Livadiću¹ navodi taj je nepre-
stani, produhovljeni, blagotvorni i ćutilni ženin
poticaj bio odlučan u formiranju Livadićevih glaz-
benih misli, njegove glazbene opredijeljenosti i
ideologije, te pristupa uglazbljenju brojnih puč-
kih napjeva što su se ulicama Zagreba i drugih
hrvatskih gradova razlijevali, oduševljavali i bu-
dili nacionalnu svijest u osvitu narodnoga pokre-
ta što je nastajao i širio se diljem Hrvatske u to
vrijeme. Iz tih pučkih samoborskih popijevaka
poznao je Ferdo Livadić pravi hrvatski narodni
duh i tako je u toj glazbenoj i umjetničkoj spo-
znaji počeo stvarati prigodnu glazbu koju su ka-
snije pjevali brojni domoroci u različitim nacio-
nalnim i političkim prigodama. Kako je Ljudevit
Gaj bio čest i dragi gost u Livadićevu prijaznom
i rodoljubnom domu u Samoboru, to je u početku
Livadićeva glazbenoga stvaralaštva svaka Ferdina
popijevka, davorija, budnica ili koračnica prolazi-
la kroz dvostruku cenzuru, i to kroz ocjenu nje-
gove supruge Katice i Ljudevita Gaja, pa je tek
po njihovu sudu bila završena jer je tek tada
bilo ocijenjeno da li je zaista poprimila sve odlike
hrvatskoga folklornoga melosa. Takva se pjesnič-
ko-glazbena međusobna suradnja Gaja i Livadića
istakla oko skladanja popijevke *Još Hrvatska nij'
propala*. Kako je njezin postanak interesantan,
stoga ga iznosimo nešto opširnije, jer je ta Gaje-
va budnica u godinama revolucionarnoga razdo-
blja smatrana najuzvišenijom pjesmom him-
ničnoga karaktera.

¹ Franjo Š. Kuhač: *Ilirski glazbenici. Prilozi za
povijest Hrvatskoga preporoda*. Zagreb 1893, str. 17.

Prema pričanju samoga Ljudevita Gaja najvećemu hrvatskome melografu ili sakupljaču narodnoga glazbenoga blaga Franji Kuhaču, postanak najpopularnije Gajeve rodoljubne pjesme, budnice i bojovne koračnice *Još Hrvatska nij' propala*, nastao je — prema Kuhačevu zapisu — doslovno ovako: »Zimi u pokladama 1833. godine, provezoh se jedne večeri u Samobor k svome prijatelju Livadiću. Snieg zagruvao do koljena, zrak bijaše veoma mrzao, moje se saone sklizahu poput ruske trojke. Bajna tišina otajstvene, mjesječinom razsvietljene noći, krasni pogled u sjaju titrajuće okolice, te nada, da će nam tadanjim rodoljubima ipak jednom za rukom poći, da Hrvate trgnemo iz njihova sna: sve to usplamti mi dušu na višak čuvstva. U takvu zanosu rekoh sam sebi: »Još Hrvatska ni propala, dok mi živimo«. Te rieči ne bijahu baš najčednije, kad bi tko njima hotio misliti mene, Vukotinovića (1813—1893), Livadića i druge, koji tada najviše o narodnoj ideji nastojasmo; no bilo mu drago, ja znadem, da će potomci naš rad ipak kako valja cieniti i priznavati. Jednom riečju, ja odlučih prvom prilikom spjevati pjesmu počimajući ovimi riečmi. U te misli za-dubljen vožah se dalje, kad al začujem iz daleka glazbu i tim nekako izgubim nit svog zamišljaja. Spoznam međutim skoro, da je to glazba naših seljaka, koji su ju valjda na svadbi za ples gudili, nu uza sav napor svoga sluha ništa ne razabrah točno do mumljanje bajsa. Ritam te pratnje iznenadi me tim većma, što je s mjerilom moje pjesme, koja mi već od pol ure po glavi iđaše, krasno sudarao te ja jošte na saonicama ispjevah prvu kiticu pjesme, koja kašnje narodu toli omili. Koliko god su mi saone brzo jurile, ipak sam dovikivao svom vojkašu, neka bolje tjera konje, boječ se, da ne bih pjesme i napjeva do Samobora zaboravio. Napokon stigismo pred kuću moga prijatelja. Ja odletim poput ptice preko stuba, ne pozdravivši nikoga (Livadić mi bijaše kao brat), zaištem pero i papir i rečem Livadiću, da me pusti napisati popievku, što mi putem na um pade. Dok ja mrmljajući napjev, ili bolje rekavši ritam bajsa, tu pjesmu napisah, zavuče se Livadić do glasovira, nasliedi moje mrmljanje, te ti se u tinji čas stvori pjesma i glazba toj popievci. Livadić napisao još iste noći kajde, te smo tu popievku pjevali tako često, da smo svu okolicu pobunili. Poslije sam ja još više kitica toj popievci dodao, a Wisner pl. Morgenstern (1783—1855) je napjev za zbor udesio. Dne 7. siečnja 1835. pjevala se *Još Hrvatska* na zagrebačkom glumištu uz ogromno povlašćivanje slušateljstva.«³ Livadić je Gajevo mrmljanje ponajprije arpedžirao, akordički pratio na glasoviru, i zatim napisao melodiju popularne budnice na stihove Ljudevita Gaja. To je Gajevo pripovijedanje Kuhaču sam Gaj drugom prilikom naknadno malo drugačije priča: »Cuo sam u Podsusedu iz jedne kuće gudbu naših mužeka. Jedan mi napjev basova mumljanja nikako više nije hotio izaći iz glave. Na ovaj sam slagao pje-

smu i kod Livadića je napisao kao da sam ju improvizirao. Livadiću pročitam pjesmu i progundam upamćeni bajsov napjev. On uhvati moje glasove na artiji i za čas imadah u prepisu kajde k mojoj pjesmi. Ali pritom i ostade sve, dok nije g. 1835. ravnatelj njemačkoga kazališta u Zagrebu pan (gospodin) Čeh Šveigert napisao glumu o špijlji Magdalenii kod Ogulina, dakako njemačkim jezikom. Ja sam mislio da bi pametno bilo k toj domačoj glumi dodati hrvatsku popjevku. Rekoh to Šveigertu. Ponudih mu svoju pjesmu *Još Hrvatska nij' propala* i propjevah mu napjev po Livadićevim notama. Kad sam još obreko, kako da tekst priudesciti za pozorište, on veseo otide po učitelja glazbe i koralistu Đuru Wiesnera i za čas dođu oba k meni. Još isti dan je Wiesner onaj napjev uglasbio za orkestar a za tri dana je svoju kazališni zbor znao savršeno pjevati. Ona je večeras pjevana na kazališnih daskah, a sutra se čula u svakoj ulici zagrebačkoj. Danas ju pjeva sav narod po svim predielima domovine.«⁴ Cijela pjesma *Još Hrvatska nij' propala* nije tekstualno nastala najednom, na dušak, nego su pojedine kiti-ce postepeno dodavane, nadopjevane, a u cijelosti objavljena je tek 1835. godine u *Danici* pod naslovom »Horvatov sloga i zjedinjenje«, iako su se pojedine kitice počele javno pjevati čak i na koncertnim priredbama. Ta Gajeve revolucionarna budnica, politička i snažna borbena pjesma s izrazitom nacionalnom tendencijom i prikazom domoljubnih raspoloženja objavljena je zatim u potpunosti ovako:

*Još Hrvatska ni propala
dok mi živimo,
visoko se bude stala,
kad ju zbudimo;
ak' je dugo tvrdo spala,
jača hoće bit,
ak' je sada vu snu mala,
će se prostranit.
Većkrat senja⁴ čudne senje⁵)
slatke radosti,
kada se joj kažu tenje⁶
jake mladosti;
drugda pako magle crne
nju opstiraju,
kada sestre njoj neverne
nju zatiraju.*

*Jenput vidi županije
sve ponovljene,
stare slave sve banije
znova stvorjene;
vidi čuje Gototance
Krajnce dolazit,
i z Horvati neprestance
tako govorit:*

³ Velimir Deželić: *Dr Ljudevit Gaj*. Zagreb 1910, str. 69—70.

⁴ Senjati = sanjati.

⁵ Senja = san.

⁶ Tenja = sjen, slika.

² Ibid.

»Hoj, Horvati, braćo mila
 čujte našu reč,
 ne će nas razdružiti sila
 baš nikakva već;
 nas je negda jedna mati
 druga rodila,
 a jednim nas je, Bog joj plati!
 mlekom gojila.

Kako ćemo majki bolje
 sad zahvaliti,
 kak da bumo jedne volje
 se zjediniti.

Jad i nazlob njejne sine
 su razdružili,
 stare slavne Domovine
 diku zrušili.

Ni li skoro skradnje vreme,
 da nju zvisimo,
 ter da stransko teško breme
 iz nas bacimo;
 stari smo i mi Horvati,
 nismo zabili,
 da smo vaši pravi brati
 zlo prebavili.«

Jenput čuje svoje sine
 glasno pevati,
 složne glase u visine
 tako zdigati;
 »Braćo, danas kolo vodi,
 danak svetkuje,
 Hrvatska se preporodi
 sin se raduje!«

V kolu jesu vsi Horvati
 stare države:
 staroj Slavi verni svati
 z Like, Krbave,
 Krajnci, Štajer, Gorotanci
 i Slavonija,
 Bosna, Srbliji, Istrijanci
 ter Dalmacija.

Vsi Horvati se raduju
 i spoznavaju,
 Istinski se sad kužuju
 reč si davaju:
 neka znaju sveta puki
 njihov novi zvez,
 hvalit će ju vnukov vnuki
 slavski narod ves.

Nudar, braćo, čaše z vinom
 sad napunite,
 zdravicu horvatskim sinom
 vernim napite:
 neka žive naša sloga,
 vsaki pravi Slav,
 pravi sinko roda svoga
 neka bude zdrav.

Gaj se za vrijeme pokladne studene noćne vožnje za svoga mrmljanja u saonicama prisjećao teksta poljske himne *Jeszcze Polska nie zginela póki my żyjemy* i u »mumljanju bajsa« što je dopiralo iz nekog obližnjeg sela iz glazbe naših seljaka gdje su gudili neku melodiju na svadbi za ples. Prema tome je Livadić u svome domu pri glasovirskoj pratnji Gajeva mrmljanja nesvijesno slijedio melodiju pučke popijevke *Zora biela, sunce jasno trake sam daje*, koja mu je bila poznata. Prema Kuhačevim istraživanjima, tri su seljaka iz Konjščice 1869. godine Kuhaču gudili jednom jedan »hrvatski tanec« i Kuhač je u toj poskočnici odmah prepoznao početni motiv Gajeve popijevke *Još Hrvatska nij' propala*. Melodiju te pjesme *Zora biela, sunce jasno* znali su pjevati još hrvatski Graničari 1813. godine s ove strane rijeke Save, a popijevka je bila francuskoga porijekla. U to se vrijeme dio hrvatskoga teritorija nalazio u sklopu Napoleonova Ilirskoga Kraljevstva, pa se tako hrvatski puk upoznao s mnogim francuskim pjesmama i popijevkama i udomaćio ih na svoj način pa su ih tako upoznali seoski gudači i svirali ih za ples na narodnim veselicama i mnogim seljačkim svadbama. Takvi strani utjecaji poznati su i kod francuske himne *Marseljeze* kao i kod Runjaninove (1821—1878) hrvatske himne *Lijepa naša domovino* pa tako to onda nije bio samo jedini slučaj s Gajevom budnicom *Još Hrvatska nij' propala*. Tu je Gajevu i Livadićevu melodiju odmah aranžirao za zbor i orkestar koralist zagrebačke prvostolne crkve i ravnajući učitelj Glazbenoga zavoda Juraj Karlo Wiesner pl. Morgenstern i time je popijevka *Još Hrvatska nij' propala* postala vrlo popularna u Zagrebu. Od 1833. godine Livadićeva se skladba te popijevke uvijek pjevala za svake narodne svečanosti, i to kao neka vrsta narodne himne.

Kako ima više različitih verzija o postanku i napjevu Gajeve budnice *Još Hrvatska nij' propala*, stoga se na njih osvrćemo u pogledu utvrđivanja povjesničke i znanstvene vrijednosti te značajne preporodne budnice hrvatskoga naroda u 19. stoljeću u pogledu ostvarenja narodnih težnja nacionalne državnosti.

Od Kuhačeva zapisa o postanku i historijskoj pozadini poznate Gajeve pjesme *Još Hrvatska nij' propala* hrvatski povjesnik književnosti Franjo Fancev ima nešto drugačije mišljenje, i to temeljeno na stručnom istraživanju tadašnjih prilika i podataka. U nizu predavanja o hrvatskom narodnom preporodu prije 100 godina i njegovim pokretnicama održao je Fancev 18. studenoga 1935. godine u Pučkom sveučilištu u Zagrebu zanimljivo predavanje o postanku i historijskoj pozadini Gajeve budnice. Fancev je tada došao do zaključka da je Gajeva budnica nikla u domaćoj sredini i da je Gaj nije ispjevao, kako se ranije mislilo, za vrijeme svoga boravka u Beču 1844. godine nego u Hrvatskoj i to još 1832. godine. Motiv pjesme i njena dva početna stiha javljaju se prvi put u jeseni u pjesmi *Slavoglasje iz Zagorja*. Svo-

ju je budnicu Gaj otpjevao u počast Metela Ožegovića (1814—1890) kad je ovaj imenovan proto-notarom Hrvatskoga kraljevstva, u svibnju 1832. godine. Budnica je javno pjevana u Zagrebu 7. ožujka 1833. godine, što potvrđuje prednju činjenicu. Odnos Gajeve budnice u pogledu melodije prema poljskoj himni *Jaszcze Polska nie zginela* i usprkos sličnosti sadržaju prvih dvaju stihova u obim pjesmama, hrvatska pjesma ima sasvim drukčiju tendenciju i karakter nego poljska himna. Poljska je himna više ratnička davorija, dok je Gajeva Hrvatska pjesma idilična pjesnička vizija i budnica prožeta dubokom vjerom u narodni preporod na osnovu sloge i ujedinjenja.⁷

Kako je Ferdo Livadić polučio ogroman uspjech s napjevom popijevke *Još Hrvatska nij' propala*, to ga je onda potaklo da je počeo skladati i druge hrvatske pjesme, plesne poskočnice i popratnu ilustrativnu glazbu za domaće hrvatske drame i pučke igrokaze, kao što je to bio slučaj kod drame Ivana Kukuljevića (1816—1889) *Juran i Sofija* i Mirka Bogovića (1816—1893) *Frankopan*. Uz to je Livadić skladao i mnoge pjesme za hrvatsko glumište, zatim zborove i prigodne glazbotvorine kao što su: koračnice, plesovi, koncerti, crkveni i salonski opusi što su se obilno upotrebljavali i izvodili kao repertoarne točke pojedinih javnih i kućnih priredaba toga vremena. Prema mladim i darovitim umjetnicima Ferdo se Livadić odnosio prijateljski i na svaki im je način pomogao savjetom ili djelom, riječju ili činom, kao što je bio slučaj i prema Vatroslavu Lisinskome koji se tada pojavio kao najznačajnija ličnost glazbenog ilirizma u Zagrebu i Hrvatskoj. Ljudski odnosi među njima bili su lijepi, s potpunim razumijeva-

⁷ O postanku budnice *Još Hrvatska ni propala*. *Cirilometodski vjesnik*, Zagreb, god. IV (1936), br. 3, str. 66. Na ovu me je noticu upozorio moj dobar prijatelj Franjo Franjković iz Zagreba, na čemu mu se najljepše zahvaljujem.

njem i prijateljski, a česta raspravljanja o hrvatskoj narodnoj glazbi i o njezinu promicanju u tuđinskoj društvenoj sredini grada Zagreba i drugih mjesta u Hrvatskoj još su više učvrstale i zbližile te njihove međusobne odnose, jer je Ferdo Livadić i inače bio nadaleko poznat kao gorljiv patriot, dobar pjevač i izvrstan glasovirač.

U daljnjem su životu Ferde Livadića naročito plodna razdoblja glazbenoga stvaralaštva bile godine 1848. i 1866. jer je za revolucionarnu 1848. godinu, kao za vojni pohod Hrvata pod vodstvom hrvatskoga bana Josipa Jelačića (1801—1859) protiv Mađžara, te za 1866. kao godinu proslave 300-te obljetnice sigetskog junaštva Nikole Šubića Zrinskoga (1508—1566), ukajdio mnoge bojovne davorije, koračnice, vojničke poputnice i mimohode da budu tako Livadićev glazbeni doprinos narodnom otporu i legendarnom herojstvu sigetskih boraca kod proslava narodnih zgoda i pučkih svečanosti. Iz tih glazbenih opusa strujio je tradicionalni duh hrvatske pučke glazbe narodnoga značaja i oni su bili obilježje revolucionarnoga glazbenoga rada u određenom vremenu, čime su se i odlikovale od mnogih drugih bezbojnih pjesama i popijevaka što su se inače sviđale otuđenom općinstvu i nekim društvenim slojevima.

Livadić je stalno živio u Samoboru, gdje je bio i izabran za gradskoga suca jer je bio vrlo cijenjen i poštivan u građanstvu, pa je onda tako i tu umro 5. siječnja 1878. godine, a pokopan je u obiteljskoj grobnici na samoborskom groblju.

Svi ovi povijesni, kulturni i glazbeni dojmovi usko su povezani sa življenjem i radom Ferde Livadića, pa ih se u povodu Livadićeve 100. obljetnice smrti rado sjećamo, priopćujemo i naknadno objavljujemo. Time smo ukratko ocrtali glazbeno i kulturno značenje skladatelja Ferde Livadića u burnim vremenima pred- i poilirskim nastojanjima narodnoga preporoda hrvatskoga naroda u 19. stoljeću njegova nacionalnog života.

UZ GLAZBENI PRILOG

U povodu 100. obljetnice rođenja Ivana Matetića-Ronjgova objelodanjujemo DOBRINJSKU MISU. Mi sa je sa staroslavenskim tekstom. Bit će to korisna glazbena literatura za područje na kojem se nekoć pjevala, a isto tako osvježanje repertoara (cijela misa ili neki dio) i u drugim mjestima.

SLAVIMO GOSPODINA zapravo je *Gospodi* III. staroslavenske mise A. Vidakovića. Povod da se taj napjev upotrijebi na ovaj tekst dala je župa sv. Apolinara (Malinska na otoku Krku): tamo se upotrebljava taj napjev na način recitativa za antifonu »Tko jede moje tijelo...« i ps. 145. Stilizirani tekst prilagođen ritamskom pomaku napjeva kako ga je napisao A. Vidaković i napjev za psalam iz Dobrinja kako ga je zapisao I. Matetić-Ronjgov tvore vrlo prikladnu jedinicu koja može poslužiti kao ulazna u nedjelje kroz godinu.

OČE NAŠ kako ga pjevaju u Žmanu (Dugi otok, Zadarska nadbiskupija) jedan je, pretpostavljamo, od napjeva kako se u nas pjevala, a možda se i danas ponegdje pjeva, Gospodnja molitva. Preporučamo ga kao liturgijsku glazbenu jedinicu. Još više preporučamo i molimo da se snime, zapišu i pošalju Uredništvu »Sv. Cecilije« takve jedinice. Vrlo rado ćemo ih objaviti u Glazbenom prilogu.

POKLIK BLAGDANU upotrebljiva je jedinica, osobito za blagdane i svetkovine. Za ovaj napjev predlažemo dva teksta: »Svečanom blagdanu...« (stilizirani tekst složen prema izvorniku u čakavskom dijalektu) i »Veselo svetkujemo...« (himan na Tijelovo). I jedan i drugi tekst lijepo očituju radost svetkovanja. Za psalam treba odabrati prikladan napjev koji će s antifonom tvoriti cjelinu.